

ELEKTRONISKIE RĒĶINI ELECTRONIC INVOICING

Autori: **Vitālijs Pavlāns**, e-pasts: vitalijs.pavlans@gmail.com,

Eduards Purviņš, e-pasts: eduards.purvins84@gmail.com,

Zinātniskā darba vadītājs: **Sandra Ežmale, Dr.oec.**, e-pasts: sandra.ezmale@rta.lv

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Atbrīvošanas aleja 115, Rēzekne, LV-4601

Abstract. *The aim of the article is to explore the specificity of electronic billing in the Republic of Latvia and other countries of the European Union, to compare it, establish the issues related to the use of electronic bills as well as elaborate suggestions to prevent them. As a result of the work the authors elaborated suggestions for a conception of electronic bills, analysed the advantages and potential benefits of the offered conception.*

Keywords: *accounting systems, electronic bills, electronic invoices, government, tax administration*

Ievads

Raksta ietvaros ir veikta analīze par pašlaik izmantojamo elektronisko rēķinu izveidi, apriti, nogādāšanu, uzglabāšanu un apstrādi. Rakstā tika raksturota pastāvošā situācija, normatīvais regulējums un konstatētas problēmas saistībā ar elektronisko rēķinu vidi. Izstrādes gaitā tika izstrādāti priekšlikumi elektronisko rēķinu nākotnes koncepcijai, ko, pamatojoties uz darbā izdarītajām atziņām, varētu ieviest visaptverošā valstiskā līmenī vienlaicīgi, sakārtojot ne vien elektronisko rēķinu uz šo brīdi neatrisinātās problēmas, bet arī palielinot nodokļu iekasēšanas efektivitāti, samazinot administratīvo slogu uzņēmējiem. Darba gaitā laikā autori ieguva ne tikai teorētiskās zināšanas par elektroniskajiem rēķiniem, bet arī apzinoties pastāvošās problēmas spēja piedāvāt jaunu elektronisko rēķinu koncepciju.

Elektroniskā rēķina jēdziens

Atbilstoši Elektronisko dokumentu likuma (EDL) 1.panta 3.daļai par elektronisko dokumentu ir uzskatāmi jebkuri elektroniski radīti, uzglabāti, nosūtīti vai saņemti dati, kas nodrošina iespēju tos izmantot kādas darbības veikšanai, tiesību īstenošanai un aizsardzībai[1,2,3].

Savukārt, Elektronisks rēķins (e-rēķins), atbilstoši elektroniska rēķina standartam, ir elektronisks dokuments, kurš ir radīts, pārsūtīts, apstrādāts, arhivēts elektroniskā vidē (resursu vadības un citos datu apmaiņas un apstrādes risinājumos) un elektroniski parakstīts. Tā dzīvescikls ir atsekojams un pilnībā elektronisks[4].

Elektroniska rēķina noformējums

Elektroniska rēķina izveidi Latvijā reglamentē [4,5]:

- Likums par grāmatvedību,
- Elektronisko dokumentu likums,
- Elektronisko dokumentu standarti,
- Latvijas Republikas e-rēķina standarts.

Dokumentu juridiskais spēks paredz, ka to ietekmē [6,7] dokumenta autora nosaukums, dokumenta datums, paraksts, adresāts un citi rekvizīti.

Izņemot juridiska spēka noteicošos rekvizītus, pastāv arī pamatprasības attaisnojuma dokumentiem, kuras ir noteiktas likuma "Par grāmatvedību" 7.pantā un tiem jāsaturs šādi rekvizīti un informācija par darījumu[7,8]:

1. dokumenta autora nosaukums (firma), bet, ja dokumenta autors ir fiziskā persona, — vārds un uzvārds;

2. dokumenta autora reģistrācijas numurs, un, ja dokumenta autors ir fiziskā persona, — personas kods;
3. ārējam attaisnojuma dokumentam arī juridiskā adrese vai adrese (ja dokumenta autors saskaņā ar likumu nav jāreģistrē), bet, ja dokumenta autors ir fiziskā persona, — arī personas norādītā adrese vai, ja tāda nav norādīta, deklarētās dzīvesvietas adrese;
4. dokumenta veida nosaukums (piemēram, rēķins, pavadzīme, kases ieņēmumu orderis, EKA čeks u.tml.);
5. dokumenta datums;
6. dokumenta reģistrācijas numurs;
7. paraksts, izņemot likuma "Par grāmatvedību" 7.1. pantā minētos gadījumus;
8. saimnieciskā darījuma dalībnieki, norādot katra saimnieciskā darījuma dalībnieka nosaukumu (firmu), reģistrācijas numuru, juridisko adresi, bet, ja saimnieciskā darījuma dalībnieks ir fiziskā persona, — norādot vārdu un uzvārdu, personas kodu, personas norādīto adresi vai, ja tāda nav norādīta, deklarētās dzīvesvietas adresi;
9. saimnieciskā darījuma apraksts, pamatojums un mērītāji (daudzumi, summas), bet tiesību aktos noteiktajos gadījumos — arī cita informācija par saimniecisko darījumu.

[Elektronisko dokumentu likuma](#) 3.pantā noteikts, ka prasība pēc dokumenta rakstveida formas attiecībā uz elektronisko dokumentu ir izpildīta, ja elektroniskajam dokumentam ir elektroniskais paraksts un elektroniskais dokuments atbilst citām normatīvajos aktos noteiktajām prasībām.

Tas nozīmē, ka dokumenta elektroniska sagatavošana tam automātiski nepiešķir elektroniskā dokumenta statusu. Savukārt elektroniskā dokumenta būtība ir tā, ka tam jābūt parakstītam ar drošu elektronisko parakstu vai ar elektronisko parakstu, par to iepriekš vienojoties, turklāt saņēmējam jābūt iespējai to identificēt [9].

Elektroniskā paraksta izvēle

Pamatojoties uz normatīvo aktu prasībām, var secināt, ka pie e-rēķiniem var pieskaitīt rēķinus, kuri ir parakstīti ar [7]:

- drošo elektronisko parakstu,
- drošo elektronisko parakstu ar laika zīmogu,
- elektronisko parakstu, par kuru pastāv arī rakstiskai vienošanās starp abām pusēm par šāda paraksta lietošanu.

Lai veiktu attiecīga paraksta izvēli, ir svarīgi saprast atšķirību starp drošu elektronisko parakstu, ko izsniedz Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs, un elektronisko parakstu, kas var būt izstrādāts kā jebkuras informācijas sistēmas modulis.

Saskaņā ar [Elektronisko dokumentu likumu](#) drošs elektroniskais paraksts [3,10]:

- ir piesaistīts vienīgi parakstītājam;
- nodrošina parakstītāja personas identifikāciju;
- radīts ar drošiem elektroniskā paraksta radīšanas līdzekļiem, kurus var kontrolēt tikai parakstītājs;
- ir saistīts ar parakstīto elektronisko dokumentu tā, lai vēlākas izmaiņas šajā dokumentā būtu pamanāmas;
- kā arī tas ir apliecināts ar kvalificētu sertifikātu.

Savukārt elektroniskais paraksts ir "elektroniski dati, kas pievienoti elektroniskajam dokumentam vai loģiski saistīti ar šo dokumentu, nodrošina elektroniskā dokumenta autentiskumu un apstiprina parakstītāja identitāti".

Parakstot attaisnojuma dokumentus ar drošu elektronisko parakstu, Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs aicina lietot laika zīmogu, jo tas ir elektroniski parakstīts apstiprinājums tam, ka elektroniskais dokuments ir noteiktā datumā un laikā iezīmēts pie sertifikācijas pakalpojumu sniedzēja[10].

Elektronisko rēķinu pielietojums

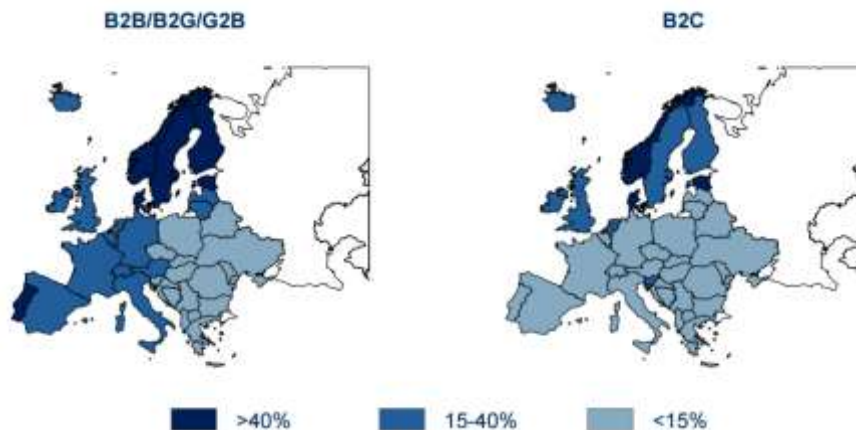
Saskaņā ar Eiropas Komisijas (EK) ekspertu grupas secinājumiem e-rēķinu ieviešana tautsaimniecībā ļautu ietaupīt 5-15 EUR uz vienu rēķinu. To izmantošana nodrošina īsākus maksājumu termiņus, mazāk kļūdu, samazina drukāšanas un pasta izmaksas un, pats galvenais, nodrošina pilnībā integrētu apstrādi. Tādēļ īpaša e-rēķinu iezīme ir to potenciālā automatizācija - e-rēķinus var sastādīt un nosūtīt no pakalpojumu sniedzēja finanšu uzskaites sistēmas uz saņēmēja sistēmām. Tādējādi lielākā daļa ekonomisko ieguvumu nerodas no ietaupījumiem par poligrāfijas un pasta izdevumiem, bet automatizējot visu procesu no pasūtījuma līdz pat maksājumam[11].

Visi šie ieguvumi, no e-rēķinu lietošanas, atspoguļojas e-rēķinu izmantošanas īpatsvara pieauguma veidā (skat. 1.tabulu, 1. un 2. attēlu).

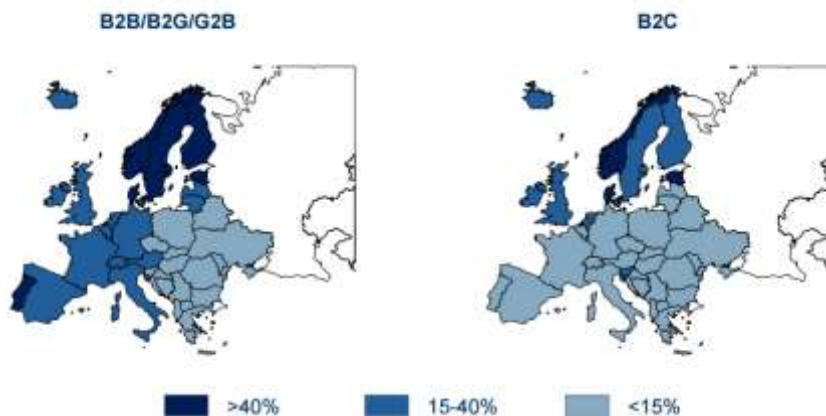
1.tabula

E-rēķinu izmantošanas īpatsvars Eiropā 2009-2014. gados [12].

E-rēķinu pielietojums	2009	2010	2011	2012	2013	2014
B2C	6%	7%	10%	11%	13%	14%
B2B/B2G/G2B	7%	10%	13%	15%	20%	24%

1.attēls E-rēķinu izmantošana Eiropā 2014.gadā[12].

2.attēls Prognozēta E-rēķinu izmantošana Eiropā 2016.gadā[13]

Elektronisko rēķinu koncepcija

Izpētot elektronisko rēķinu lietošanas pieredzi Latvijā un Eiropas Savienības valstīs, darba autori ir nonākuši pie secinājuma, ka ir nepieciešams izstrādāt un piedāvāt ieinteresētam organizācijām un iestādēm savu koncepciju par elektronisko rēķinu turpmāku izmantošanu Latvijas Republikā.

Autoru ieskatā uz šo brīdi pastāvošajā situācijā eksistē vairāki veidi ar elektroniskajiem rēķiniem, kas savā starpā nav savietojami, bez speciāli izstrādātiem rīkiem, turklāt bieži vien dokumenti, ko pieņemts uzskatīt par elektroniskiem rēķinam ar uzrakstu “Rēķins ir sagatavots elektroniski un ir derīgs bez paraksta” nemaz nav elektroniskie rēķini un tiem nav nekāda juridiska spēka, jo tie nesatur nedz pašrocīgu parakstu, nedz elektronisku parakstu, ka arī bieži vien tie tiek šādi arī izdrukāti, tādējādi laužot galveno elektroniskā rēķina priekšnosacījumu – pilnu elektronisku ciklu.

Šobrīd elektronisko rēķinu pakalpojumus piedāvā vairāki privātie uzņēmumi, kas katrs attīsta savu elektronisko rēķinu stratēģiju, vīziju un izmantošanas nianses, to starpām pazīstamākie ir Swedbank, OMNIVA, Itella u.c. Papildus šiem gandrīz katra kompānija, kurai ir personificēts klientu portāls piedāvā elektroniskos rēķinus saņemt arī savā klientu portālā. Līdz ar šo daudzveidību, atšķirīgu pieeju, atšķirīgiem uzdevumiem un biznesa izpratni katrs elektroniskā rēķina formāts tiek izveidots atšķirīgi.

Līdz ar atšķirīgiem un pēc dažādiem principiem veidotām informācijas sistēmām, kas izveido, uzglabā un nogādā adresātam elektroniskos rēķinus, nav arī kopējā risinājuma elektronisko rēķinu dzīves cikla turpināšanai, integrēšanai rēķinu saņēmēju grāmatvedības sistēmās, uzglabāšanai un informācijas nodošanai kontrolējošo institūciju rīcībā.

Autori nonāca pie secinājuma, ka ar valsts regulējuma palīdzību ir jāizveido un jāievieš koncepcija elektronisko rēķinu apstrādei, sagatavošanai, nogādāšanai un uzglabāšanai.

Autoru ieskatā šo elektronisko rēķinu koncepciju ir nepieciešams balstīt nevis uz privātajā sektorā esošajiem piedāvājumiem, bet gan uz valsts iestāžu esošo elektronisko sistēmu bāzi. Vispiemērotākā sistēma elektronisko rēķinu apstrādei būtu Valsts ieņēmumu dienesta uzturētā elektroniskās deklarēšanas sistēma, savukārt lai elektroniskie rēķini būtu maksimāli integrējami, ērti lietojami globalizācijas apstākļos, būtu nepieciešams elektronisko rēķinu struktūras izstrādi balstīt uz Cross Industry Invoice standartu, kas ir veidots tā, lai nodrošinātu elektronisko rēķinu izmantošanu ļoti plašā biznesa jomu spektrā un vienlaikus ietver virkni klasifikatorus un identifikatorus, kas atvieglo datu translēšanas problēmas.

Jau šobrīd ikviens uzņēmējs veiksmīgi izmanto Valsts ieņēmumu dienesta Elektroniskās deklarēšanas sistēmu, kas sevi pierādījusi, kā drošs un uzticams rīks, kādā veidā komunicēt ar šo valsts iestādi. Izveidojot valstiski regulētu elektronisko rēķinu platformu tieši šajā sistēmā, kuras obligātā lietošana ir noteikta visiem uzņēmumiem, nerastos jautājums par lietotāju piesaisti un elektronisko rēķinu popularizēšanu, kas ļautu ekonomēt resursus, lai izveidotu patiesi ērtu, visaptverošu un savietojamu elektronisko rēķinu sistēmu.

Piedāvātās koncepcijas idejiskā līmenī ikviens rēķina izsniedzējs, izmantojot manuālo datu ievadīšanas metodi, vai integrējot sava uzņēmuma grāmatvedības sistēmas ievada standartizētos rēķina datus Valsts ieņēmumu dienesta Elektroniskās deklarēšanas sistēmas atsevišķi izveidotajā sadaļā “Rēķini”. Gadījumā, ja rēķina saņēmējs ir Latvijas Republikas nodokļa maksātājs, tas, ielogojoties sistēmā ar saviem pieslēgšanas rīkiem, uzreiz redz tam izrakstītos rēķinus, ko var akceptēt, vai attiekties pieņemt. Pateicoties unificētajam elektronisko rēķinu standartam (CII), kuru lieto lielākā daļā Eiropas Savienības valstu, tas bez jebkādiem papildus risinājumiem var lejupielādēt un importēt datus savā grāmatvedības datorprogrammā, savukārt pats elektroniskais rēķins netiek nedz izdrukāts, nedz saglabāts lokāli, bet paliek valsts uzturētajā mākoņskaitļošanas servisā.

Bez acīmredzamiem ieguvumiem un priekšrocībām privātajam biznesam tieši šāda elektronisko rēķinu koncepcija, neskatoties uz lielām investīcijām informācijas tehnoloģijās, paredz ievērojamu ieguvu arī nodokļu iekasēšanas uzlabošanas veidā un administratīvā sloga samazināšanas veidā.

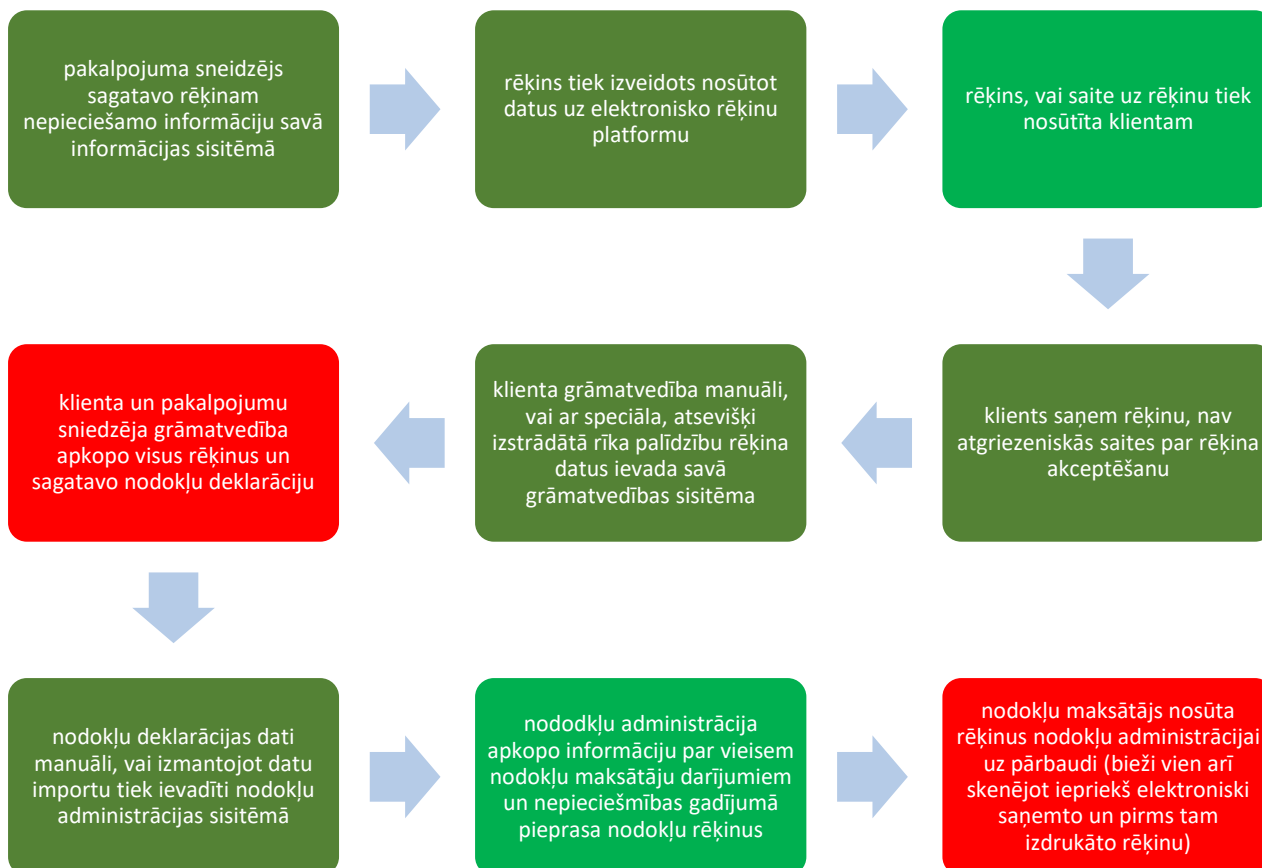
Sakarā ar to, ka visi rēķini tiks izveidoti un sagatavoti valsts uzturētajā platformā elektroniski – nodokļu administrācija iegūs plašu informāciju par starp nodokļu maksātājiem notiekošajiem darījumiem reālā laika režīmā, laicīgi spējot veikt nepieciešamos kontroles pasākumus un bez liekiem administratīviem resursiem iegūt visaptverošo informāciju par notiekošajiem darījumiem, tādējādi samazinot ēnu ekonomikas negatīvo ietekmi un palielinot nodokļu iekasēšanas efektivitāti.

Kā papildus ieguvums ir administratīvā sloga samazināšana, jo, pieņemot, ka visi rēķini ir izrakstīti, apstiprināti un glabājas Valsts ieņēmumu dienesta Elektroniskās deklarēšanas sistēmā, lai izveidotu kārtējo nodokļa deklarāciju nodokļu maksātājam, atliks vien apstiprināt visus saņemtos un izrakstītos rēķinus iekļaušanai pārskatā, un nebūs nepieciešama to atkārtota apstrāde. Līdz ar to deklarāciju sagatavošana nodokļu administrācijai lielākajā daļā kļūtu par salīdzinoši vienkāršu un viegli paveicamu uzdevumu.

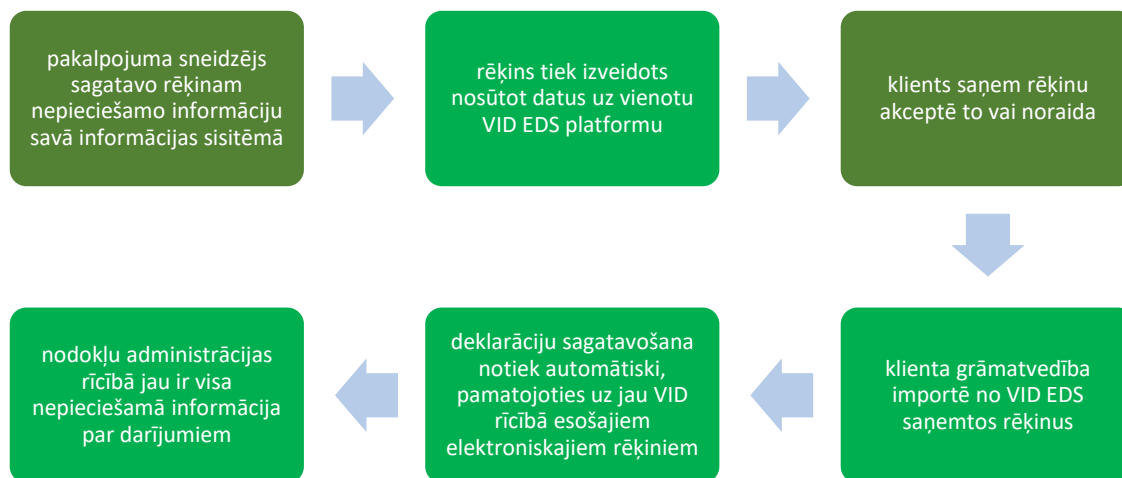
Lai attēlotu pastāvošo situāciju ar elektronisko rēķinu apstrādi autori ir izveidojuši shēmu (skatīt 1. shēmu) ar šobrīd pastāvošo kārtību un koncepcijā izstrādāto kārtību (skatīt 2. shēmu), ar zaļu krāsu atzīmējot pilnīgi automatizētos procesus, ar dzeltenu daļēji automatizētos procesus, ar sarkanu manuāli izpildāmos procesus.

1. shēma

Pastāvošā elektronisko rēķinu aprīte

Piedāvātā elektronisko rēķinu aprīte

Secinājumi

Darba izpildes gaitā sasniegti šādi rezultāti:

- apkopota informācijā par elektronisko rēķinu aprīti, apstrādi, uzglabāšanu un izmantošanu;
- izstrādāti priekšlikumi valsts nozīmes koncepcijai elektronisko rēķinu aprītei nākotnē, ņemot vērā pastāvošās problēmas un citu ES valstu pieredzi;
- veikta izstrādātās koncepcijas ieviešanas paredzamo rezultātu analīze.

Summary

The article deals with the analysis of the existing situation concerning the electronic billing in Latvia as well as identification of issues thereof. The article provides proposals for new conception of turnover, use, keeping of electronic bills, and also suggestions aimed at arrangement of the electronic billing environment and popularization of electronic bills.

Assessing the potential benefits of the elaborated conception, the authors arrived at a conclusion that using the theoretical insights obtained as a result of this work, with small contributions in improvement of the IT infrastructure at the national level, it is possible to achieve a simple and transparent electronic invoice application in routine of companies, thus facilitating the decrease of shadow economy.

Literatūra

1. <http://ifinances.lv/raksti/gramatvediba/dokumenti/elektronisko-rekinu-noformesana/6589>
2. <http://ifinances.lv/raksti/gramatvediba/dokumenti/rekins-derigs-bez-paraksta>
3. LR Elektronisko dokumentu likums
4. http://lata.org.lv/wp-content/conf/Efektivitate/LATA_Erekinu_standarts_JanisKronbergs.pdf
5. <http://www.erekins.info/cms/files/objects2/0/000/008/CII%20standarta%20datnes%20apraksts.final.v1.2.pdf>
6. MK Noteikumi par grāmatvedības kārtošānu un organizāciju
7. <http://ifinances.lv/raksti/pasnodarbinatais/gramatvediba/gramatvedibas-attaisnojuma-dokumenti/8187>
8. Likums par grāmatvedību
9. <http://ifinances.lv/raksti/gramatvediba/dokumenti/rekins-derigs-bez-paraksta>
10. <http://ifinances.lv/raksti/gramatvediba/dokumenti/vai-vienosanas-par-elektroniskajiem-rekiniem-ir-obligata/6516>
11. <http://m.db.lv/tehnologijas/izveidots-es-rekomendacijam-atbilstoss-e-rekina-standarts-443876?from-full>
12. http://www.billentis.com/einvoicing_ebilling_market_overview_2014.pdf
13. http://www.billentis.com/einvoicing_ebilling_market_overview_2016.pdf